

תוספת לימי בין המצרים

”שיבנה בית המקדש במהרה בימינו”!..

א. **בית המקדש השלישי** – האם ייבנה רק לאחר גאולת ישראל וקיבוץ גלויות, או שמא עוד לפנייהן??

ב. **מי יבנה את בית המקדש** – ישראל, או שהוא ירד מוכן משמים??

ג. בית המקדש שייבנה במהרה – היבנה לפי תבנית **”בית שני”**, או לפי **”נבואת יחזקאל”**??

שאלות הללו, הינן נתפסות אצלנו (ואולי בצדק מסוים) כ”הלכתא למשיחא” גרידא, בבחינת ”שנוכה ונחיה, ו[אז] נראה”.. (=אמן!) – **אולם במחיצת מרנן רבותינו הקדושים זי”ע**, מנהיגי ורועי שושלתה קדישא הדין של **”איזביצא-ראדזין”** – שאלות הללו היוו עבורם שאלות כבדות משקל והרות גורל ממש, וכבר מזה קרוב למאה וחמשים שנה, כמעט למן ראשית ימיה של חסידות קדושה זו, מנסרות להן שאלות אלה בחללו של בית המדרש ומבין כתליו. על מדוכה זו ישבו כידוע רבותינו אבירי הרועים זצ”ל, עסקו בעניינן ונשאו ונתנו בהן – וחיוו את דעתן הקדושה עליהן, מתוך כובד ראש וחרדת קודש. בדברים דלהלן נסקור בס”ד סוגיה זו מפיהם ומפי כתבם.

*

ספר **”עזרת כוהנים”** על משניות מסכת מדות

בשנת תרל”ג ראה אור ספר נפלא ומיוחד במינו בשם **”עזרת כוהנים”**, על מסכת **מדות**, מסכת מסדר קדשים שאין עליה ‘גמרא’ לא ‘בבלי’ ולא ‘ירושלמי’, העוסקת בענייני **תבנית בית המקדש וכליה**, וכן בגדי כהונה.

הרב הגאון המחבר, **רבי יהושע יוסף הכהן**, כיהן כרב אב”ד בקהילת ‘מוֹרְד’ (=מאָרד) שבמחוז לובלין, והיה מן התלמידים הגדולים והמובהקים של **רבנו הקדוש מאיזביצא בעל ”מי השלוח”** זי”ע, לאחר מכן הסתופף בצל קדשו של **רבנו הקדוש בעל ”בית יעקב”** זי”ע, שאף העניק הסכמת קדשו להוצאת הספר (=בין יתר הגאונים וצדיקים המסכימים, נמנים הגאון הקדוש רבי צדוק

הכהן מלובלין, הגאון בעל "בית הלוי" מבריסק שישב אז בווארשה, והגאון רבי ברוך מרדכי ליפשיץ אבד"ק שעדליץ ונובהרדוק, בעל מחבר שו"ת "ברית יעקב".

בספר "עזרת כוהנים", עשה הרב המחבר מלאכת מחשבת נרחבת, ובו ערך לראשונה כל שיטות הראשונים והאחרונים מכל המקורות בש"ס ובפוסקים, בדברים הנוגעים לענייני המסכת, בתוספת ביאורים ובירורים משלו. זכה הרב המחבר, וספרו נפוץ בבתי מדרשות ובארבע אמות של הלכה, והוא קנה את מקומו בכותל המזרח של הספרים העוסקים בנושא בניין הבית, כלי המקדש, בגדי הכהונה ואפילו סממני הקטורת. אין לך היום ספר העוסק בהלכות הללו, שאינו נעזר ואפילו מתבסס על הנאמר בספר זה, שמחברו נהפך כמעט למעין "מרא דשמעתא" בנושאים הללו. [=בשנים האחרונות זכה הספר לעדנה מחודשת, עם הופעתו פאר במהדורה משוכללת ובאותיות חדשות, על ידי "מפעל תורת המקדש" בניהולו של הרב ר' אברהם ישעיה ניווירטה שיחי מעיר לונדון המעטירה].

לפי המבואר בהקדמת הרב המחבר, הרי שאת חיבור הספר עשה לאחר שהתעורר אצלו הצורך לערוך הלכות אלו ולהעמיק בהן, מכיוון שמצפים אנו למשיח צדקנו בכל יום שיבוא. והרי אם "פתאום יבוא האדון לביתו" ומשיח יגיע אלינו "בהיסח הדעת" כמאמר חז"ל, מה נעשה עם בניין הבית, בשעה שאין איש בקי ויודע בהלכות אלו? וכי נעמוד אז ונחכה, עד כי יושיבו צוות של תלמידי חכמים אשר יתחילו לעסוק בעניין ויבררו וילבנו את ההלכות עד הלכה למעשה, ואלו עד שהדבר יקרה תשבות המלאכה, הבית לא תיבנה וקורבנות לא יקרבו על גבי המזבח, **אתמהה!** יתירה מזו: שמא תינתן לנו רשות מאת אומות העולם, לבנות את בית המקדש עוד בטרם בוא הגאולה – **הכיצד נקרב אז אל המלאכה??**

שאלות הללו, בצירוף נושא אפשרות "הקרבת קרבן פסח" בזמן הזה על גבי המזבח, על יסוד מאמר חכמינו ז"ל "שמעתי שמקריבים [=במקום המקדש] אף על פי שאין בית" שעמד אז על הפרק, ופולמוס ההלכתי הנרחב שהתפתח בין גדולי הדור בעקבות ההצעה ברוח זו, כל אלה דרבנו והמריצו את הרב המחבר, **הגאון רבי יהושע יוסף הכהן אבד"ק מארד**, להתמסר לנושא ולהתעמק בהלכות אלו, כאשר מתוך הבירורים והמערכות שערך בנושא רחב זה בסדר מופתי ובטוב טעם ודעת, בעמקות וביסודיות, בהסקת 'שמעתא אליבא דהלכתא' – נוצרה יצירת מופת בשדה מסכת מדות ששמה "עזרת כוהנים", אשר לא נס ליחה עד עצם היום הזה (=הספר נדפס בשנים האחרונות מספר פעמים, וביניהם במהדורה חדשה ומתוקנת, לרגל הביקוש הרב השורר בין הלומדים שעוסקים בענייני המקדש וקדשיו)

מי יבנה לנו את בית המקדש, ואימתי??

נפקא מינה, להלכה ולמעשה

והנה, ראשית דרכו של הרב המחבר הינה, לברר תחילה שאלה יסודית זו: מי יבנה את בית המקדש העתידי? האם אנחנו בני ישראל נבנה אותה, או שמא הוא ירד בנוי ומתוקן ("מקדש של אש") מן השמים??

ונפקות רבה יש בשאלה זו – לעניין מידת הצורך שלנו להתעמק ולקנות ידיעה מסודרת במקצוע זה שבתורה. שכן אם אנחנו נבנה את בית המקדש, בקרוב בימינו – כי אז קיים צורך גדול וחזק בהתמחותם של תלמידי חכמים שבדור בלימוד הלכות בניין בית הבחירה (=מלבד עצם מצוות תלמוד תורה בבחינת "דרוש וקבל שכר"), שכן הלכות הללו עלולות בכל רגע ורגע להיות נוגעים להלכה ולמעשה, כאמור! אבל מאידך, באם הבית השלישי ירד "מוכן מן השמים", כפי שנמצא במקצת מן המדרשים – כי אז אין צורך מן ההיבט המעשי לפחות, לעסוק כבר עתה בהלכות הללו, ואין כאן יותר מאשר "**הלכתא למשיחא**". הדבר דומה אפוא ללימוד "מלאכת המשכן" למשל, שאינו נוגע לעתיד, וממילא הינו ככל חלק שבתורה.

שאלה נוספת לפנינו:

והיה אם אנחנו בעצמנו נצטרך בבוא היום לבנות את בית המקדש בידינו – עדיין חובה לברר, אימתי תיבנה בית המקדש: האם בניין הבית יהיה דווקא לאחר התרחשות ביאת גואל צדק, קיבוץ גלויות וחידוש מלכות בית דוד משיחך? או שמא יתכן מצב, שבו מלאכת בית המקדש תוטל לפתח עם ישראל עוד בטרם בוא לציון גואל – כגון על ידי השגת רישיון מאת מלכי ושרי אומות העולם לחידוש בניית בית המקדש.

אף בשאלה זו, תלויה ועומדת נחיצות לימוד הלכות בניין הבית "הלכה למעשה". **מדוע?**

מפני שאם בית המקדש ייבנה רק לאחר ביאת משיח צדקנו, אזי לבטח תתרחש בסמוך לה "**תחיית המתים**", שבה יקיצו וירננו שוכני עפר, ואז יקומו חברי הסנהדרין וכל חכמי ישראל לדורותיהם, כאשר בראשם יהיו כמובן שבעת הרועים ומשה רבנו ואהרן הכהן, כך שכל השאלות הללו תיפתרנה על ידיהם ממילא על הצד הטוב ביותר. ואף אם "תחיית המתים" כשלעצמה "תתאחר" ותידחה למועד מאוחר, הרי עם ביאת משיח צדקנו לבטח תתרבה הדעת ותתפשט חכמת התורה, ותקוים בנו ההבטחה הנבואית

4 של "פִּי־מִלְאָה הָאָרֶץ יֵעָה אֶת־ה', פְּמִים לַיָּם מְכֻסִּים!"¹ והשכינה תשרה בעושי המלאכה בבית ה' לעשות הכול כהלכה, כדת וכדין, אף מבלי שיקדם לכך לימוד יסודי של הלכות אלו בטרם בוא גואל.

מאידך, על צד שמלאכת בניין הבית תתאפשר ותידרש לפני ביאת המשיח, כגון באמצעות רישיון האומות לבנות בית המקדש – במצב כזה יעמוד כלל ישראל בפני בעיה רצינית לכאורה, באם לא יתקיימו באותו הזמן תלמידי חכמים משכמם ומעלה הראויים להורות כהלכה בענייני בניין הבית, כדרך שמורים היום בענייני הלכה בארבעת חלקי "שולחן ערוך". ויש להיערך אפוא לצורך כך כראוי, בלימוד מקיף ויסודי בהלכה זו.

(=יש להעיר, כי מלבד שאלות הללו – תלויות ועומדות כמובן בעיות הלכתיות נוספות רבות מספור, בפני אפשרות "תיאורטית" זו. שכן כולנו הלוא טמאי מתים כידוע, ואין בידינו 'אפר פרה אדומה' על מנת להיטהר מטומאה זו. 'מקום המקדש' המדויק אף הוא בלתי ברור לכאורה; קיימת גם כן בעיית קיום "כוהנים המיוחסים" – ועוד.)

בכל נקודה ונקודה שבנושא רחב זה, נאמרו ונשנו מאמרי "שקלא וטריא" עמוקים ורחבים מני ים, ואין כאן מקומם של אלו. ראו למשל בשלושת כרכי הספר "עיר הקודש והמקדש"² אשר חיבר הגאון הנודע רבי יחיאל מיכל טוקצ'ינסקי זצ"ל מירושלים עידה"ק, אשר העמיק והרחיב עד מאד בנושאים אלו, המשתרעים על פני שלושת כרכי ספרו. כאן, הכוונה היא להתמקד בתמצית השאלה לגבי עצם בניין בית המקדש, ומי יבנה אותה במהרה בימינו).

*

מקורות חז"ל המורים כי

בניין בית המקדש יקדם למלכות בית דוד

בעל מחבר הספר "עזרת כוהנים" מצביע על מספר מקורות חז"ל, מן התלמוד והמדרשים, אשר מהם משתמע לכאורה, כי בניית בית המקדש תקדם לגאולה השלמה ולמלכות בית דוד.

¹ ישעיה יא, ט.

² ספר 'עיר הקדש והמקדש', חלקים א-ה, ירושלים תשכט-תשל.

(א) מקור העיקרי, אשר בו מפורש כי בניין הבית יבוא טרם בוא הגואל, הינו ב"תלמוד ירושלמי" למסכת מעשר שני, פרק ה' הלכה ב'. שכן כך נאמר שם בדברי הירושלמי:

"אמר רבי אחא, זאת אומרת, שבית המקדש עתיד להיבנות קודם מלכות בית דוד" ! (=עיין שם כל העניין)

(ב) במדרש "בראשית רבה" בפרשת תולדות³, מסופר:

בימי רבי יהושע בן חנניה גזרה המלכות שייבנה בית המקדש... והתאספו אז קבוצות של יהודים לעלות לירושלים ולהתחיל בבניית בית המקדש. בעוד שיירות היהודים עושות דרכן לעבר עיר הקודש, הלשינו הכותים השומרונים אצל הקיסר על היהודים, כי עם בניית בית המקדש ליהודים יחדלו הם להעלות מיסים וארנונות למלך, מכיוון שהכספים יהיו מיועדים רק עבור בית המקדש. אמר להם המלך: מה אעשה, וכבר הרשיתי להם! אמרו לו הכותים: יש לנו עצה בשביל הקיסר. יוציא הקיסר פקודה ליהודים, כי יבנו את המקדש בעיר אחרת, ולא בירושלים, או שיזיזו את הבניין ממקומו המקורי בכמה אמות, ואז יחדלו היהודים מן התוכנית! וכך אכן נעשה.

אלא שעם הגעת הפקודה אל שיירות היהודים, שהתאספו למטרת הקודש של בניית בית המקדש, החלו הם לבכות. ואז פרצה תסיסה ביניהם, עד שהיו מי שאמרו: נמרוד במלך, ונבנה את בית המקדש, למרות הכול! המצב נעשה מסוכן, עד כי לבסוף התרצו היהודים לשלוח את רבי יהושע בן חנניה לקיסר, לפי שהיה מגדולי ישראל ומרוצה למלכות, וידע להלך כנגד המצב, ואכן רבי יהושע הצליח לבסוף להשקיט העניין ולסיים את הדבר ברוגע ובחכמה אצל המלך ואצל העם.

(=ע"כ - בתרגום ובקיצור מלשון המדרש)

מתוך המסופר כאן במדרש, רואים אנו בעליל, כי אכן קיימת מבחינה הלכתית, וכן מצד מסורת חכמי ישראל, אפשרות כי בית המקדש ייבנה קודם בוא גואל צדק, באם יתקבל רישיון ממלכות האומות לכך. שהרי רבי יהושע בן חנניה, גדול חכמי הדור אשר על פיו יישק כל דבר בעם ישראל, הרשה לכאורה לעסוק בבניין זה, ורק כשהעניינים הלכו והסתבכו מצד המלכות, התערב בעניין ונסע לרומי בכדי להשקיט הדברים מכל וכל.

³ פרשה טו, אות י'.

(=)ואף חכמי המדרש המוסרים על כך, אינם מביעים הסתייגות מעצם העניין).

ג) מאמר "זוהר הקדוש" ב"מדרש הנעלם" לפרשת תולדות⁴, וכך נאמר שם:

"אמר רב יוסף: וכי ימות המשיח ותחיית המתים, לאו חד הוא?? אמר ליה, לא! דתנן, בית המקדש קודם לקיבוץ גליות, קיבוץ גליות קודם לתחיית המתים, ותחיית המתים הוא אחרון שכולם. מנא לן? מדכתיב⁵ "בונה ירושלים ה', נדחי ישראל יכנס, הרופא לשבורי לב, ומחפש לעצבותם". זו היא תחיית המתים, שהיא הרפואה לשבורי לב על מתייהם. 'בונה ירושלים' תחילה, ואחריו 'נדחי ישראל יכנס', ו'הרופא לשבורי לב' אחרון על הכול". (=ע"כ)

אף כאן מפורש בדברי ה"זוהר הקדוש", כי "בניין בית המקדש" יהיה קודם ל"קיבוץ גליות", אשר הינו מגיע בשלב אחד עם ביאת הגואל והחזרת מלכות בית דוד לישראל.

כדברי ה"ירושלמי" דלעיל, נוקט לכאורה בפשיטות הגאון בעל "תוספות יום טוב" בפירושו למשנה האמורה במסכת מעשר שני⁶ אשר כתב בתוך דבריו:

"כי בניין בית המקדש קודם למלכות בית דוד, כדאיתא בירושלמי אמתניתין, וכל שכן קודם לתחיית המתים... וגם מזה יש להמליץ בעדו מזה הירושלמי, שבית המקדש עתיד להיבנות קודם מלכות בית דוד. ונמצא, שעד מלכות בית דוד יהיה לאויבים קצת ממשלה עלינו, וכמו שהיה בתחילת בית שני, ובשלוט האויבים בנו ויהיו בירושלים...

גם בעל "מנחת חינוך" מתייחס אל אפשרות בניית בית המקדש עוד בטרם הגאולה כאפשרות אקטואלית, וכך הוא כותב⁷:

"גם היום אפשר שאם יתנו המלכויות רשות לבנות בית המקדש, מצווה לבנות, כמבואר במדרש⁸ בימי רבי יהושע בן חנניה דנתנו רשות והתחילו לבנות!"... [=ע"כ]

⁴ דף קלט, א.

⁵ תהלים קמז, ב.

⁶ שם.

⁷ מצווה צה, אות ט.

⁸ בראשית רבה, שם.

מקורות חז"ל וראשונים,

המזורים כי המשיח יבנה את בית המקדש

א) ב"מדרש ויקרא רבה"⁹, כתוב בזה הלשון:

"עוֹרֵי צָפוֹן וּבֹאֵי תִימָן"¹⁰ – לכשיתעוררו הגליות הנתונות בצפון, יבואו ויחנו בדרום.. מלך המשיח שנתון בצפון, יבוא ויבנה בית המקדש הנתון בדרום..

א) וכן מבואר ב"תרגום יונתן" למקרא שבספר ישעיהו¹¹, בנבואה המתארת את התגלות משיח צדקנו, שמתחילה בפסוק:

"מִי הָאֱמִין לְשִׁמְעַתְנוּ, וְזָרַע ה' עַל-מִי נִגְלָתָהּ, וַיַּעַל פִּיּוֹןָק לְפָנָיו... וְהוּא מְחַלֵּל מִפְּשָׁעֵנוּ מְדַפָּא מְעֻנֹתֵינוּ..?" (=מילים הללו מוסבות על משיח צדקנו, הסובל בעוון הדורות)

ועל פסוק זה כותב התרגום בזה הלשון:

"וְהוּא יְבַנֵּי בֵּית מִקְדָּשָׁא, דְּאִתְחַל בְּחֻבְנָא"!¹² (=המשיח יבנה את בית מקדשנו, אשר חולל בעוונותינו)

הרי לנו מנגד שני מקורות מדרשיים, שלפיהם בית המקדש ייבנה בידי משיח צדקנו דווקא, ואם כן אין כל אפשרות להעלות על הדעת בניין בית המקדש בטרם ביאת גואל צדק. וכן נראה גם מדעת הרמב"ם, אשר כתב בהלכות מלכים בזה הלשון¹²:

"המלך המשיח עתיד לעמוד ולהחזיר מלכות דוד ליושנה.. ובונה המקדש ומקבץ נדחי ישראל"...

וכן כתב עוד¹³:

"ואם יעמוד מלך מבית דוד הוגה בתורה ועוסק במצוות כדוד אביו... ואם עשה והצליח, ובנה מקדש במקומו, וקיבץ נדחי ישראל, הרי זה משיח בוודאי"!¹³

⁹ פרשה ט אות ו.

¹⁰ שיר השירים ד, טז.

¹¹ ישעיה נג, פסוקים א-ב, ה.

¹² פרק יא, הלכה א.

¹³ שם, בהלכה ד.

סיכום השיטות – בסדר הקדימה של המאורעות לעתיד:

בניין בית המקדש קודם, או גאולה קודמת??

לסיכום:

נראה כי קיימת מחלוקת בין דברי חז"ל במדרשים, ובעקבות כך בין שיטות הראשונים והאחרונים – איזה ממאורעות הגאולה העתידה יקדם למה: **א. בניין בית המקדש; ב. ביאת גואל צדק; או ג. מלכות בית דוד וקיבוץ גליות ישראל??**

שכן מתוך דברי תלמוד ירושלמי¹⁴, מדרש בראשית רבה¹⁵, ו"מדרש הנעלם" שבספר "זוהר הקדוש"¹⁶ עולה – כי בניין בית המקדש, עשוי לקדם למלכות בית דוד ולקיבוץ גליות ישראל. וכך נקטו בדבריהם רבותינו האחרונים ז"ל בעל "תוספות יום טוב"¹⁷, ובעל "מנחת חינוך"¹⁸.

ואלו מתוך דברי המדרש "ויקרא רבה"¹⁹ ומדברי "תרגום יונתן" לספר ישעיה מבוואר יוצא – כי מלך המשיח, הוא זה שיבנה לעתיד את בית המקדש השלישי.

וכדברים האלו מבוואר כאמור ברמב"ם ז"ל²⁰.

*

בית שלישי – האם ייבנה בידי שמים, או שמא בידי אדם??

נקודה נוספת הטעונה בירור, היא כאמור – בידי מי עתיד להיבנות בית המקדש השלישי: האם מסור בכלל העניין "בידי אדם", או שמא מסור דבר זה, כדרך כלל תהליכי הגאולה לפרטיה בידי שמים בלבד, כאשר המקדש ירד מוכן מן השמים בתבנית "מקדש של אש"??

"נפקא מינה" יכולה לבוא לכלל ביטוי במצב כזה, ש"מלכות" מעניקה רישיון ליהודים להקים ולבנות מחדש את בית המקדש, ובהנחה שמצליחים

¹⁴ במסכת מעשר שני.

¹⁵ בפרשת תולדות, במעשה רבי יהושע בן חנניה שכמעט נבנה בית המקדש בימיו, כמובא לעיל.

¹⁶ פרשת תולדות, דף קלט, א.

¹⁷ במסכת מעשר שני, שם.

¹⁸ מצוה צה.

¹⁹ בפרשת צו.

²⁰ רמב"ם הלכות מלכים, פרק יא.

9 להתגבר על מכלול השאלות הכרוכות בעניין, באופן מוסכם לפי כל הדעות ועל צד היותר טוב :

האם בכלל שייך "לגשת" לעניין כזה בכוחות של "מעשה ידי אדם" – או שמא לא יתכן כלל כדבר הזה, היות ולפי המקובל, ייבנה בית המקדש בידי שמים דווקא, ואם כן אין הנושא נוגע "למעשה" בכל מקרה ועניין, בטרם תקוים בנו התפלה של "וְתַחֲזִינָה עֵינֵינוּ בְּשׁוֹבֶךָ לְצִיּוֹן בְּרַחֲמִים!"

והנה מתוך דברי 'מדרש רבה בראשית' שמובאים לעיל, במעשהו של רבי יהושע בן חנניה, מוכח לכאורה, כי בית המקדש עשוי להיבנות אף בידי אדם. שאם לא כן – לא היו ניגשים מלכתחילה בני הדור לבנותו, שהרי אי אפשר שיהיו מעשי הקמתו בידי אדם אלא בידי שמים בלבד! בעל כורחך אפוא, שאפשרית בנייתה אף בידי אדם.

אף מתוך הדעות שהובאו לעיל, מתוך דברי תלמוד ירושלמי ו"זוהר הקדוש", שמזכירים כי בניין בית המקדש יקדם למלכות בית דוד, מוכח בסתם כי בניין בית המקדש יכולה היא שתיעשה בידי אדם.

אולם במדרש "פסיקתא רבתי" וכן במכילתא²¹ נראה, כי בית המקדש העתיד ייבנה בידי שמים דווקא.

שזהו לשון המכילתא:

"מְקַדֵּשׁ אֲדָנִי פּוֹנְנֵנוּ יְדִיךָ"²². חביב בית המקדש לפני הקדוש ברוך הוא, שכשברא הקב"ה את עולמו לא בראו אלא בידו אחת שנאמר²³ "אֶף-יְדֵי יִסְדָּה אֶרֶץ"! וכשבא לבנות בית המקדש, כביכול בשתי ידיו, שנאמר "מְקַדֵּשׁ אֲדָנִי פּוֹנְנֵנוּ יְדִיךָ"!

*

אף בשיטות רבותינו הראשונים ז"ל, רש"י ותוספות, מצינו מפורש בדבריהם כי בית שלישי ייבנה בידי שמים בלבד:

שכן בסוגיית הגמרא²⁴ מובאת תקנתו של רבן יוחנן בן זכאי, שהתקין משחרב בית המקדש שיהיה "יום הנף" (=העומר, יום ט"ז בניסן, שבזמן בית

²¹ בשלח, פרשה י.

²² שמות טו, יז.

²³ ישעיה מח, יג.

²⁴ ראש השנה ל, א; סוכה מא, א.

המקדש הקריבו בו קרבן העומר שהתיר אכילת התבואה החדשה מכאן ואילך) **כולו אסור** (=באכילת תבואה חדשה). למרות כי לאחר חורבן הבית, שאין מקריבים עוד עומר, "האיר המזרח" של בוקר יום ט"ז כבר מותרת התבואה (=שהרי אין כאן "עומר" קרב, בשביל להמתין עליו), מכל מקום התקין רבן יוחנן בן זכאי לאסור "יום הנף" כולו.

ובגמרא שם מבואר הטעם לתקנה זו של רבן יוחנן בן זכאי, היות ש"מהרה **ייבנה בית המקדש**(!) **ויאמרו: אשתקד** (=טרם נבנה המקדש) **אכלנו "חדש" משהאיר המזרח, גם עתה נאכל משהאיר המזרח!** והם אינם יודעים, כי יש הבדל: שבזמן החורבן שאין העומר קרב "האיר המזרח מתיר", ואלו עכשיו משנבנה בית המקדש והעומר קרב, רק "הקרבת העומר" מתירה, והיא קרבה בשעה מאוחרת שביום!

ממשיכה הגמרא לשאול:

"החשש" המדובר הינו שמהרה ייבנה בית המקדש, ואז יצא קלקול האמור – ובכן באיזה זמן מדובר שייבנה המקדש, שעלולה אז להיווצר תקלה זו. אם ייבנה המקדש ביום ט"ז בניסן, הרי הותרה אכילת "חדש" כבר בבוקר, בטרם גמר הבניין! אלא נבנה בית המקדש ביום הקודם, בט"ו בניסן (יום א' של פסח) – תיאסר האכילה מן הצהריים לפחות! (=עייני רש"י)

משיבה הגמרא:

החשש הקיים הינו, **שמא ייבנה המקדש בליל ששה עשר** (=במוצאי החג הראשון). ואז לא יספיקו להקריב העומר עד חצות, מרוב עומס ועבודה רבה שכרוכה הייתה בהקרבתה.

על כך מקשה רש"י²⁵:

"ואם תאמר, איך יתכן שייבנה בלילה, והרי ישנו כלל כי "אין בניין בית המקדש בלילה"??²⁶ ויש לומר: זהו רק, כאשר המקדש נבנה בידי אדם. **אבל בית שלישי העתיד לבוא, בידי שמים הוא, שנאמר "מקדש ה' כוננו ידיך!"**

וכן כתבו **התוספות**²⁷, ש"מקדש העתיד, בנוי ומשוכלל ייגלה ויבוא מן השמים, שנאמר **"מקדש ה' כוננו ידיך!"** עינין שם. הרי לפנינו שיטת רש"י ותוספות כאמור, **שבית השלישי אינו נבנה בידי אדם, אלא בידי שמים.**

²⁵ שם.

²⁶ שבועות טו, ב.

²⁷ סוכה מא, א.

בית המקדש העתיד – ייבנה כתבנית "בית שני",

או כתבנית "נבואת יחזקאל"??

נושא נוסף הנותן עניין לענות בו:

האם "בית השלישי" ייבנה לפי תבנית "בית שני" (=כמפורש במשניות של "מסכת מדות"), או שמא ייבנה לפי תבניתה של "נבואת יחזקאל"²⁸??

שאלה זו, מציבה לכאורה "מחסום" גמור, בפני העלאת אפשרות לבנות את הבית בידי אדם. שכן, למרות כי תבנית הבית ב"מסכת מדות" שעל פיה נבנה כאמור "בית שני", דומה בהרבה לנבואת יחזקאל – מכל מקום ישנם ביניהם שינויים בולטים ומודגשים, שניכרים לכל מי שמעיין בדברים. קושי העיקרי נעוץ בכך, כי "נבואת יחזקאל" למרות כל הפירוט שבה, אינה מספקת בכדי לבנות הבית לפיה, וחסרים בה הרבה פרטים יסודיים, שלא התפרשו בשום מקום בדברי חכמינו ז"ל [=וכלשון הרמב"ם: "בנין שהוא עתיד להיבנות, אף על פי שהוא כתוב ביחזקאל, אינו מפורש ומבואר"²⁹] זאת לבד מן עצם השאלה 'איך' לבנות, שלא יתכן לבנות "כשתי השיטות" כמובן. עניין זה מוסיף אפוא אי-בהירות, בכל נושאי בניין הבית.

הכרעת רבנו הקדוש בעל "בית יעקב" זי"ע

בשאלות האמורות

והנה, הרב המחבר ספר "עזרת כוהנים", שהיה כאמור מתלמידיו המובהקים של רבנו הקדוש בעל "מי השלוח" זי"ע, והסתופף מאוחר יותר בצל קדשו של רבנו מרן בעל "בית יעקב" זי"ע, התחבט בדברים הללו, ולמרות כי העלה על הכתב את השיטות השונות, מכל מקום נאחז בכל צורה באפשרות הרחוקה ככל שתהא, שתיתכן בניית בית המקדש בידי אדם באם המלכות תיתן רשות לכך, אם אכן תיפתרנה כל יתר השאלות הכרוכות בדבר והם "יסתדרו" באופן משביע רצון.

בעמדו בפני "פרשת דרכים" בנושא, פנה הרב המחבר אל מורו ורבו, הגאון הקדוש רבנו בעל "בית יעקב" זי"ע, והציע לפניו כל הספקות בהלכה זו, ובזכות כך זוכים הננו לשמוע לקח ב"דברי אלוקים חיים" אשר יצאו מפי רבנו הקדוש זצ"ל בעניין.

²⁸ ספר יחזקאל, פרקים מ-מג.

²⁹ רמב"ם, הלכות בית הבחירה, פרק א הלכה ד.

ראשית דבר ניגש בעל "עזרת כוהנים" אל הקודש, והציע לפני רבנו זצ"ל את ספקותיו בנוגע ל"זמן בניין בית המקדש". וכך כותב הרב המחבר זצ"ל³⁰:

'והיה לי בזה הצעת דברים לפני כבוד קדושת הגאון הרב הקדוש בוצינא קדישא, חסידא ופרישא, אדמו"ר שליט"א (=רבנו ה"בית יעקב"), ואמר לי בפיו הקדוש, שאנחנו בעצמינו נבנה בית המקדש.. וראיה לזה, מדברי המדרש הנ"ל (=הכוונה לדברי מדרש בראשית רבה, שהובאו קודם לכן בידי הרב המחבר).

כאן ממשיך הרב המחבר ועומד בסילודין מול פני מורו ורבו הקדוש בעל "בית יעקב", והינו מרצה בפניו את שאלתו הבאה:

'ואמרתי אני לפני כבוד קדשו:

'הנה, הגם שיש לי תודה לאל, קצת ידיעה בעניין "תבנית בית המקדש", עדיין מסופקני, באיזה תבנית ומידה לבנות: האם כתבנית ומידת "בית שני" – או כתבנית ומידת "בניין יחזקאל".... (=ראו שם פירוט כל הצדדים בעניין)

והשיב לי הרב הגאון הקדוש כבוד אדמו"ר שליט"א, חסידא ופרישא בוצינא קדישא, מהר"י מרארזין, ואמר לי בזה הלשון:

'זודאי נבנה תבנית "בית שני" ומידתו. אכן אחר כך, בעת התיקון הגמור, היינו בביאת המשיח, ייבנה מאליו מהשמים "בניין יחזקאל"!

בנקודה זו, מספר הרב המחבר זצ"ל, שכאשר שמע את הדברים הללו מפי קדשו של רבנו הקדוש, אורו עיניו, עד כי אמר לפי זה להכריע בין השיטות השונות בנושא באופן ש"אלו ואלו דברי אלוקים חיים", ואין כאן שום סתירה או מחלוקת בדבר.

וזה לשונו:

'כשומעי זאת מפי קדשו, שמחתי מאד. כי בזה נפתחו לפני שערי בינה לעשות פשר בין דברי חז"ל. היינו, בין ה"תרגום יונתן" וה"תנחומא" (ומכילתא).. ובין ה"ירושלמי" ו"זוהר הקדוש" הנ"ל, וכן נמי בין הרמב"ם ז"ל ובין רש"י ז"ל הנ"ל"...

תוכן הילוכו של בעל "עזרת כוהנים" לאור דברי קדשו של רבו הקדוש בעל "בית יעקב" הינו, שבעצם כל הדברים והשיטות שנאמרו בנושא, הינן

³⁰ הדברים מופיעים בחלק שלישי, בהוספות ותיקונים לספרו, חלק ראשון.

נכונות. רק "מר אמר חדא ומר אמר חדא, ולא פליגי!" שיטה אחת משלימה את שיטת רעותה, והכול מצטרפים לאופני בניין בית מקדשנו ותפארתנו לעתיד לבוא.

שכן דברי הירושלמי ו"זוהר הקדוש", שלפיהם בניין הבית יתרחש קודם מלכות בית דוד, וייבנה בידי אדם, מכוונים הם כלפי הבניין הראשון אשר ייבנה אמנם בידי אדם, וזה הדבר יקרה בטרם בוא "תיקון השלם" לאחר ביאת משיח צדקנו, שאז ירד כאמור מקדש של אש מן השמים.

ואלו דברי רש"י ותוספות, שבנויים על יסוד דברי המכילתא הדורש את הפסוק "מקדש ה' כוננו יְדִיךָ" כאמור – מכוונים כלפי המקדש שירד לאחר מכן מן השמים לעתיד לבוא.

לבסוף, מביע הרב המחבר אפשרות נוספת למציאת פשר דבר במחלוקת שיטות זו – שבדיוק כשם שמצאנו חילוקים שונים באופן "ביאת משיח צדקנו", האם יגיע בענן שמים או כ"עני ורכב על-חמור"³¹, וכן חילוק בזמן הגעת המשיח בין "זכו – אחישנה, לא זכו – בעתה"³² – כן אפשר לומר כי כל האופנים הללו בגדר היתכנות: אם יזכו בני ישראל, אזי ירד "מקדש של אש" מן השמים; ואם לא יזכו – אז תהיה בניית המקדש בידי אדם.

*

תנא דמסייע – דברי הגאון בעל "משנה שכיר" מפישיטאן
בספרו "אם הבנים שמחה"

הגאון הנודע מפישיטאן, רבי ישכר שלמה טייכטאל זצ"ל בעל שו"ת "משנה שכיר", מתייחס בהרחבה אל הנושא המדובר, בספרו הנודע "אם הבנים שמחה"³³.

לאחר שמביא הגאון מדבריו של בעל "עזרת כוהנים", אשר הביא את דברי מורו ורבו רבנו הקדוש ה"בית יעקב" זצ"ל, הינו מוסיף וכותב כדלהלן:

הנה מה שהביא בשם האדמו"ר מראדזין זצ"ל, שמתחילה נבנה
אנחנו בית המקדש עוד קודם ביאת המשיח...

³¹ על פי: זכריה ט, ט. השווה סנהדרין צח, א: "אמר רבי אלכסנדר, רמי ר' יהושע בן לוי, כתיב (דניאל ז יג) "וארו עם ענני שמיא" וכתיב (דניאל ט) "הוא עני ורכב על חמור"? זכו, עם ענני שמיא; לא זכו, עני ורכב על החמור" (=ע"כ).

³² סנהדרין, שם:

³³ מהדורה ראשונה, בודאפשט תש"ג; מהדורה חדשה, בהוצאת משפחת המחבר, ירושלים תשע"ג.

14 **הנה פלא על כל הני גדולים, איך לא זכרו שבפירוש מבואר כן ב"תיקוני הזוהר" תיקון כ"א³⁴, שמתחילה נבנה על ידי אדם, היינו על ידינו, ואחר כך, כשיהיה גמר התיקון, יבוא מן השמים, וינוח על בניין שנעשה על ידינו. וכן כתב רבנו סעדיה גאון בספר "האמונות והדעות"³⁵ שבתחילה נבנה בית המקדש ברישיון המלכות, וזה יהיה הכנה לבניין שיבוא מן השמים, עיין שם...**

(=ועיין שם באורך מה שהסביר בדבר, מדוע מן ההכרח כי הדברים יבואו דווקא בסדר שכזה)

*

דברי הגאון הקדוש רבי צדוק הכהן זצ"ל מלובלין – בקונטרס "קדושת השבת"

הגאון הקדוש רבי צדוק הכהן זצ"ל מלובלין, נדרש אף הוא לשאלה יסודית זו.

בקונטרס "קדושת השבת" הנדפס בראשית ספרו "פרי צדיק" על חומש בראשית, מצטט רבנו "הכהן" המדרשים השונים בעניין, ומסביר את הנושא באופן מקורי ביותר.

לדבריו ז"ל, אין הפירוש בדברי המכילתא על הפסוק "מקדש ה' כוננו ידיך" שביית המקדש ייבנה כליל בידי מעלה כביכול. אלא, מסביר רבנו "הכהן" זצ"ל, אין ספק כי **הבית ייבנה ביד אדם**, אבל בפועל, אין אפשרות לבנות בית המקדש בשלמותו בידי אדם, **מבלי חלק המכריע והמסייע מידי שמים!**

וכך גם מובא בדברי ה"זוהר הקדוש"³⁶ על הפסוק הנאמר בבניין "בית ראשון" בידי שלמה המלך ע"ה "וְהַבַּיִת בְּהַפְּנֵתוֹ..."³⁷. **מקשה ה"זוהר הקדוש"**: וכי הבית מעצמו הוא נבנה, כמשמעות הכתוב? והלוא הבית נבנה בידי שלמה המלך ועבדיו והרבה עוסקים במלאכת הבניין, כמפורט בכתובים? **אלא, מבואר ב"זוהר הקדוש"**, כי אכן לא שייך היה כי שלמה המלך יבנה ויגמור בעצמו את הבניין כהלכתו, אלמלא סייעוהו מן השמים והאבנים פשוט "הסיעו את עצמם"! וזהו אפוא שנאמר בכתוב "והבית

³⁴ תיקוני הזוהר, תיקון כא, דף ס ע"ב: "בהוא זמנא אתבני ביתא דשכינתא דאיהי בית הבחירה על ידא דקב"ה" ... (ע"ש הכול).

³⁵ האמונות והדעות לרס"ג, מאמר השמיני, גאולה האחרונה, פרק ה.

³⁶ זוהר חדש, שיר השירים.

³⁷ מלכים-א, ו-ז.

בהיבנותו". כי אכן, מעצמו הוא נבנה, ומידי שמים סייעוהו. שאלמלא כך אזי "אם־ה' לא־יבנה בית, שֶׁוּא עֲמְלוּ בּוֹנוֹ בּוֹ"!³⁸

ומרחיב בעניין רבי צדוק הכהן וכותב, אשר לפיכך, בעת שחרב בית המקדש, לא היה כל צורך לאויב להחריבו בידיים ממש, אלא מכיוון שסילק הקב"ה כוחו ושכינתו מן המקדש, ממילא שוב לא היה בו כוח של קיום, ונעשה כמו "גל של אבנים", ואלו האויב דימה בנפשו שהוא זה אשר החריבו... וזהו אפוא הנאמר כלפי "בית שלישי" שהוא ייבנה בידי שמים. פירוש הדבר, כי בעוד ובתי המקדשות הראשון והשני, נחרבו לאחר שניטל מהם כוח העליון, והוברר הדבר למפרע כי לא היה בו כי אם כוח אדם, הרי לעומת זאת – "בית שלישי" יישאר לעולמים, משום שכל בניינו, גם זה אשר ידמה כנעשה בידי אדם, בעצם מן השמים יהיה!..!

*

דעת רבנו הגאון הקדוש "אורחות חיים" ו"בעל התכלת" זצ"ל – בנידון

אף רבנו הגאון הקדוש אדמו"ר רבנו גרשון חנוך העניך זצ"ל "בעל התכלת", מתייחס מטבע הדברים לנושא בניית בית המקדש, בתוככי מאמר "פתיל תכלת".

לדעת קדשו של רבנו בעל "אורחות חיים" זי"ע, הנשען על דברי "מדרש תנחומא"³⁹, ועל דברי "זוהר הקדוש"⁴⁰ הדבר תלוי ועומד באם תהיה זכות לעם ישראל או לא.

כלומר:

בוודאי ומבלי ספק, כי עיקר בניין בית המקדש יהיה לעתיד לבוא, לאחר ביאת הגואל, כאשר הקדוש ברוך הוא יוריד מקדש של אש מן השמים, בנוי ומשוכלל לתלפיות, בכל הודו והדרו. אולם אם יהיו ישראל ראויים לכך, אפשר כי תינתן להם עוד בטרם ביאת גואל צדק יכולת ורשות לבנות את בית המקדש ולהקריב בה קורבנות, ובית זה כאשר ייבנה, ייבנה בידי אדם. כלשונו הקדוש של רבנו זצ"ל⁴¹:

³⁸ תהלים קכז, א.

³⁹ תנחומא, פרשת נח.

⁴⁰ מדרש הנעלם, פרשת תולדות.

⁴¹ מאמר פתיל תכלת, עמ' קלח בהוצאה החדשה.

16 "ובזה מיושב לשון המדרש תנחומא המסיים⁴² "ואם יאמר לך אדם שכבר נתקבצו כל הגליות ולא נבנית ירושלים, אל תאמין, למה, שכך כתוב⁴³ "בנה ירושלים ה', נדחי ישראל יכנס", ע"כ.

והדברים מתמיהים, שזה סותר התחלת המאמר.

[=אלא] שזה נאמר על מה שאמר שהקב"ה בכבודו ובעצמו בונה אותה, דהיינו עיר וחומת ירושלים, וגם בית המקדש בכלל, שיהיה בידי שמים, כמו שמוכח בראש השנה⁴⁴ ובסוכה⁴⁵, עיין שם בפירוש רש"י... וזה יהיה רק אחר קיבוץ גליות, שאז יתרבה הדעת ויהיה בית דין הגדול.. ויהיו ישראל ראויים לנס זה שהקדוש ברוך הוא בעצמו ובכבודו ישכלל בניין המקדש וחומות ירושלים!

ואלו סוף המאמר נכתב על בניין בית המקדש שבידי אדם, שעתיד להיבנות קודם קיבוץ גליות. כי מן הפסוק "בנה ירושלים ה'" [נלמד ש] בכבודו ובעצמו, ואימתי? אחר ש"נדחי ישראל יכנס"!

"ומשמע גם כן "בנה ירושלים", ואחר כך "נדחי ישראל יכנס", כמו שמבואר ב"מדרש הנעלם" שכשנהיה זכאים שעוד קודם קיבוץ גליות נשיג רישיון לבנות בעצמנו. ועל זה אנו מקווים ומתפללים בברכת "גואל ישראל" (=עוד טרם ברכת "ולירושלים עירך" וכו').

"ובכל זאת חששו במסכת ראש השנה וסוכה⁴⁶ כי "מהרה ייבנה בית המקדש", היינו שמא לא נזכה שייבנה על ידינו כלל, אלא לאחר קיבוץ גליות ישוכלל וייבנה בידי שמים".

(=ע"כ - מלשון קדשו של רבנו במאמר "פתיל תכלת")

רבנו הגדול זי"ע בדבריו שם, גם מסביר בכך מדוע אין בתפילת "שמונה עשרה" ברכה המתייחסת באופן מיוחד אל בניין בית מקדשנו ותפארתנו? אלא, מבאר רבנו, כי ברכת "גואל ישראל" הינה בעצם ברכה זו. כי בברכה זו, שנאמרת עוד קודם ברכת "מקבץ נדחי עמו ישראל", מובעת הבקשה בפני ריבון העולמים, כי תינתן בידי ישראל האפשרות של הקרבת קורבנות ובניין הבית עוד בטרם קיבוץ גליות, כאשר המלכות תרשה לנו את הדבר.

⁴² שם.

⁴³ תהלים קמז, ב.

⁴⁴ ל, א.

⁴⁵ מא, א.

⁴⁶ שם ושם.

(=עיינ בדברי קדשו של רבנו שם, המסביר בזאת את סדר הברכות, ואת הכפילויות הקיימות לכאורה בהן).

*

גילוי התכלת בידי רבנו בעל "אורחות חיים" זצ"ל –

יסודו ובסיסו על דברי הירושלמי

למעשה מן המפורסמות היא, וכך גם מדגיש רבנו הגדול זצ"ל בספריו הקדושים "פתיל תכלת" ו"עין התכלת" – כי הכרח יש לכך כי קודם ביאת משיח צדקנו תתגלה "התכלת" בעם ישראל, זו שנגנוה ונעלמה מישראל למשך דורות כה רבים. הנחה זו, בנויה ומיוסדת על סמך דברי הירושלמי האמור, שבו מפורש כי "אפשר" וייבנה בית המקדש טרם מלכות בית דוד.

כותב רבנו:

הכיצד יתכן הדבר כי ייבנה בית המקדש טרם בוא גואל צדק, לתכלית הקרבת קורבנות כמובן – כאשר לא תהא עדיין בידי ישראל "התכלת" עבור "בגדי כהונה", והלוא אין 'בגדי כהונה' ללא 'תכלת', ואין 'הקרבת קורבנות' מבלי 'בגדי כהונה'?! אלא בעל כורחנו לומר, כי האפשרות שהתכלת תתגלה קודם ביאת הגואל, אינה נשללת כלל וכלל, ואדרבה כפי הנראה, כך אכן יהיו הדברים.

סיכום הדברים:

מתוך כלל הדברים עולה, כי תיתכן אפשרות שכזו של בניית בית המקדש בטרם הגאולה השלמה. אולם, לשם כך צריכים יהיו ישראל ל"זכות מיוחדת", על מנת שאומות העולם תסכמנה לכך, והסכמתן זו תישאר בתוקפה עד תום מעשה הבניין – שלא כמו שאירע במעשה של רבי יהושע בן חנניה, שמובא במדרש בראשית רבה וכאמור.

אלא שבפועל כמובן – מלבד עצם "הרישיון" לבניית בית המקדש, התלוי כאמור בזכות מיוחדת מצד כלל ישראל שבדור, מלבד כל זאת חסרים הננו עבור בניית בית המקדש פרטים רבים ונוספים, כגון: אפר פרה (=בשביל להיכנס לתוך השטח ולבנות), כהן מיוחד (=שיעשה את הפרה ויזה לטהר הטמאים, שלא לדבר על הקרבת הקורבנות עצמן, שהן עיקר עבודת בית המקדש); ואף מקום המקדש בעצמו אינו מוסכם על כל הדעות.

מה גם שקיימות שיטות שונות, השוללות מכל וכל את האפשרויות הללו של בנין המקדש והקרבת הקורבנות, מטעמים ונימוקים שונים, שחלקם מתבססים אף על הנאמר במדרשים ובשיטות הראשונים ז"ל בנידון (=לגבי בניית בית המקדש בידי שמים ועוד), ואשר מקצת מדבריהם ז"ל הובאו בקצרה במאמר זה.

(=וראו עוד הרחבת דברים מצד הדעות החולקות מכל כל, בספר "קדושת הר" להג"ר **צבי ז'רקובסקי** זצ"ל מארה"ב, המאריך בנידון זה ובעיקר על יסוד דבריו ודעתו של **הגה"ק בעל "ויואל משה" זצ"ל** בכל העניין).

למעשה, המתבונן בדברי רבותינו הקדושים זצ"ל זי"ע שנאמרו בנידון, ימצא כי כל דברי קודשם נאמרו ונשנו בעת שמצב ישראל בין האומות היה שונה בתכלית מן המצב היום, מצד אחד – ומצד שני, כידוע שאף אז הדברים לא ננקטו מתוך נימה מעשית, כי אם לצורך משא ומתן הלכתי, והצורך לשאת תפלה לפני ריבון העולמים על קירוב הגאולה והתממשות דברי המדרשים. ואלו במישור המעשי, ידוע בקרב קהל עדת הקודש ונודע בכל תפוצות ישראל רק עניין חידוש "**התכלת בציצית**", אשר הרעיש רבנו הגדול עולם ומלואו על כך הלכה למעשה, בבחינת "וזה הדבר אשר תעשה".

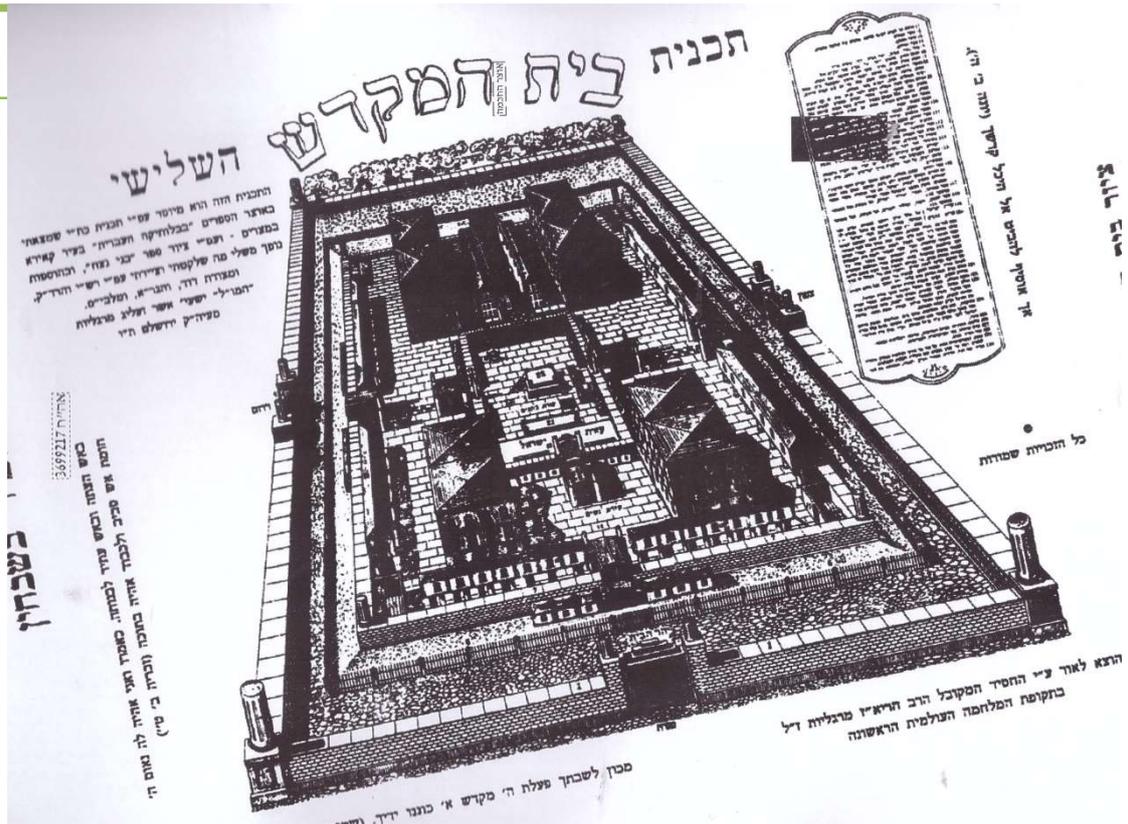
בידוע גם כן כי הגאון הקדוש **רבן של ישראל רבנו עקיבא איגר זצ"ל**, דן בשעתו עם חתנו **רבנו הגדול בעל "חתם סופר" זצ"ל** בנידון **הקרבת קורבנות בזמן הזה**, באם ייתן "השולטן" הטורקי רישיון כמובן. ואלו לאחר שהתברר כי דבר כזה הינו רחוק מן הדעת ובנסיבות הזמן אינו בא בחשבון כלל וכלל, משך ידו מן הדיון בעניין.

(=וכן השתנו דברים הרבה בכל המישורים, וזקוקים הם ישראל לרחמים גדולים הן ברוחניות והן בגשמיות, כי לא תדע מה ילד יום, והמשכיל יבין..)

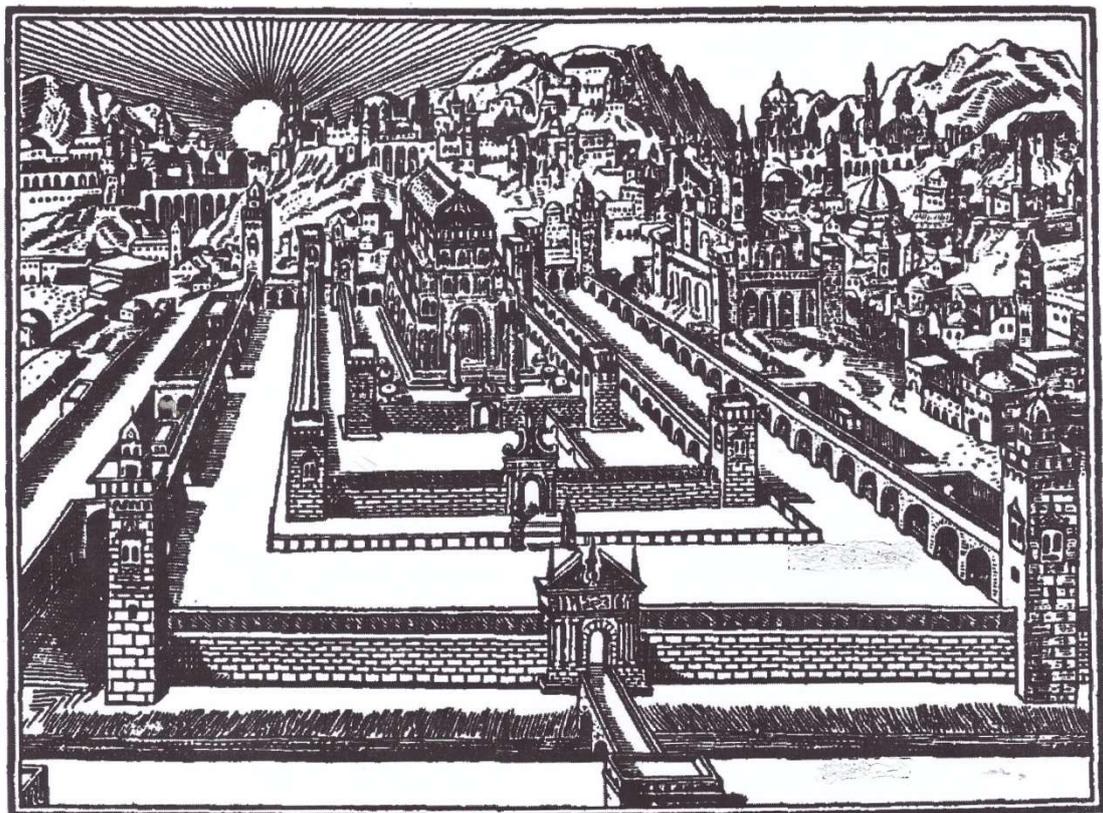
*

לקראת סיום הדיון בנושא, יש בנותן טעם להביא את דבריו של גאון ישראל **בעל "ישועות ישראל" מקוטנא זצ"ל**, במכתבו אל **הגאון רבי צבי הירש קאלישר זצ"ל** שחיבר את ספרו הנודע "**דרישת ציון**" לחידוש הקרבת הקורבנות ועוד, ואשר ניהל בעניין משא ומתן של הלכה עם גדולי ישראל דאז, ובראשם עם הגאון הנודע בעל "**ערוך לנר**" זצ"ל (=תשובותיו של בעל "ערוך לנר" בנידון, נתכנסו ונדפסו בספר שו"ת שלו "**בנין ציון**").

תכנית בית השלישי [ציור הגאון רבי ישעיה אשר זליג מרגליות וצ"ל מירושלים עיה"ק]

ציור בית המקדש מתוך "הגדת אמשטרדם"